

УДК 378.046.4

DOI: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2022.08>

Ольга Петренко,
 ORCID iD 0000-0003-2666-1504
 кандидат мистецтвознавства,
 доцент кафедри теорії й методики
 мовно-літературної та художньо-естетичної освіти
 Миколаївський обласний інститут
 післядипломної педагогічної освіти
 вул. Адміральська, 4-а, 54001, м. Миколаїв, Україна
 olha.petrenko@toippro.mk.ua

СИНЕРГІЯ СЛОВА І МУЗИКИ У СПАДЩИНІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ: КОМПЕТЕНТІСНИЙ АСПЕКТ ІНТЕГРОВАНОГО НАВЧАННЯ

У розвідці порушено проблему співвідношення слова і музики у спадщині Г. С. Сковороди – філософа, письменника, поета, богослова, педагога, музиканта. Поставлено питання про взаємозв'язок слова і музики як феноменів культурного буття і художньої свідомості, що набуло нової якості в діяльності Г. С. Сковороди і сприймається як ефект синергійної дії. Наголошено на ролі музичного складника творчості Г. С. Сковороди – впливового чинника його філософських розмислів та літературної поетики. Уперше надано приклади, що входять у сферу компетентностей інтегрованого навчання при взаємодії слова і музики. Зазначено перспективи дослідження в цьому напрямі.

Ключові слова: інтегроване навчання; компетентності; музика; синергія; слово; спадщина Г. С. Сковороди.

© Петренко О. М., 2022

Вступ. Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Творча спадщина Г. С. Сковороди – філософа, письменника, поета, педагога, музиканта – висуває проблему пізнання глибин його творчого мислення в контексті взаємозв'язків слова і музики як феноменів, що становлять окремі художньо-естетичні цілісності і знакові системи. Як відомо, Г. С. Сковорода трансливав свою філософію через слово, утілене засобами наративних текстів – трактатів, діалогів, бесід, байок. Водночас в історію культури як окремих складників увійшла музична спадщина Г. С. Сковороди, який протягом життя займався різними видами музичної діяльності, зокрема: співак-соліст, хорист, диригент, композитор, музичний просвітителі і педагог, виконавець на музичних інструментах – траверс

флейті, скрипці, бандурі, кобзі, клавесині, органі, гусях, сопілці.

Проведення паралелей між літературним та музичним доробком митця сприятиме осмисленню зв'язків між словом і музикою як виявів взаємодії двох видів людської комунікації – вербальної і невербальної. Цей аспект націлює на зіставлення двох видів текстів – мовних і музичних, на усвідомлення перцепції словесно-конкретного й емоційно-чуттєвого начал. Спадщина Г. С. Сковороди під таким кутом зору постає предметом аналізу й інтерпретації, що в сучасному педагогічному процесі має націлювати на формування предметних, полікультурних, інформаційних компетентностей, навичок саморозвитку і самоосвіти, а також досвіду продуктивної творчої діяльності.

Компетентісно-діяльнісний ас-

пект, на наш погляд, здатний активізувати процеси інтеграції мовно-літературної й мистецької галузей, створити умови для розвитку критичного мислення на ґрунті компаративного підходу, аналізу і синтезу явищ. Це сприятиме поглибленню компетентнісно-діяльнісного складника інтегрованих уроків Нової української школи, яка в реаліях національно-визвольної війни України з Російською Федерацією виконує історичну функцію збереження національної ідентичності, традицій навчання, виховання й розвитку, збагачуючи їх сучасними методами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій із зазначеної проблеми.

Поставлена проблема ще не знайшла висвітлення в науковій літературі. Близьким матеріалом у процесі роботи над статтею стали публікації останніх десятиліть, присвячені музичній (Гриценко І. В., 2017; Олійник Л. С., 2018) і музично-просвітницькій діяльності філософа (Бакай С. Ю., 2001), а також дослідження інтермедіальних зв'язків сквородинівських текстів із музикою (Шевчук Т. С., 2011), аналіз рецепції образу Г. С. Сковороди у творчості українських поетів ХХ ст. (Лукьяненко Д. В., 2013).

Окреслення невирішених питань, порушених у статті.

Питання встановлення зв'язків між двома сферами творчості Г. С. Сковороди залишаються відкритими і потребують поєднання мистецтвознавчого і педагогічного дискурсів. Незважаючи на наявність значної кількості робіт різних часів про спадщину Г. С. Сковороди питання смислоутворення як взаємодії феноменальних властивостей *слова* і *музики* в його текстах ще не порушувалися. Такий аспект стає важливим для практичного використання в компетентнісно-діяльнісній проєкції – складника інтегрованого навчання.

Формулювання мети і завдань статті.

Мета статті – розкрити взаємозв'язки слова і музики у творчості Г. С. Сковороди як вияв ефекту синергії, що відіграє роль

породження нових смислів і постає чинником компетентнісно-діяльнісного складника інтегрованого навчання.

Завдання:

- уточнити зміст таких понять, як *синергія*, *слово*, *музика* в контексті проблематики статті та позначити їхнє операціональне значення для осмислення й інтерпретації творчості Г. С. Сковороди;
- визначити типи взаємодії *слова* і *музики* в доробку Г. С. Сковороди як вияв ефекту синергії;
- показати можливості використання спадщини Г. С. Сковороди в компетентнісно-діялісній проєкції сучасного інтегрованого навчання.

Виклад основного матеріалу.

Виконання поставленої мети і завдань вимагають відповідного методологічного інструментарію, здатного охопити широке коло кореляцій літературно-філософської та музичної діяльності Г. С. Сковороди. У цьому напрямі набуває значення усвідомлення явища синергії (грец. *συνεργία* — разом діючий) як енергетичної складової, що посилює емоційний вплив унаслідок синтезування слова і музики та сприяє утворенню нової художньо-естетичної якості. Про наслідки ефекту взаємодії різних компонентів художнього тексту, зокрема слова і музики, доводять сучасні дослідники (Єрґієв І. Д., 2001; Кисла С. В., 2013), спостереження і висновки яких здійснено в контексті синергетики, – міждисциплінарної науки про самоорганізацію, виникнення і розпад структур (систем) різної природи. Окремим вектором цього наукового напрямку є явище синергії, яке нині ще не набуло чіткого статусу наукової категорії в галузі мистецтва й освіти і тлумачиться як «співпраця, сприяння, співучасть, співтовариство і вказує на узгоджену дію енергетичних потоків, впливів, що утворює позитивний посилений ефект взаємодії двох чинників, сил, енергій, який полягає в тому, що кінцевий результат їхньої взаємодії суттєво переважає ефект кожного окремого компо-

нента» (Білова Н. К., 2019, с. 138). Отже, поняття синергії розуміємо лише в загальних рисах як сумарний ефект результатів взаємодії двох або більше факторів, коли їх злиття створює ефект емерджентності, тобто появи нової якості. Використання терміна синергія в рамках пропонованої статті зумовлено його подвійним розумінням, – з одного боку, як мистецького ефекту посиленої дії внаслідок синтезування слова і музики всередині творчої лабораторії Г. С. Сковороди, з іншого, – як результату інтерпретацій його текстів представниками сучасної музичної практики – виконавцями і композиторами.

Г. С. Сковорода як представник філософсько-літературної думки володів даром слова, – того феномену вербальної комунікації, який з часів Давньої Греції набув значення *Логосу* (грец. Λόγος – слово) – науки, закону, надприродного Світового Розуму, що часто розуміється як раціональне знання. Поняття *Мелос* (гр. melos – пісня, мелодія) із давніх часів розуміли широко як мелодію, музичну сторону пісні без віршів і танцювальних рухів. Покликаючись на теорію інтонаційної форми, розвинутої у др. пол. ХХ ст., представники українського музикознавства Н. О. Горюхіна, О. К. Сокіл, О. І. Самойленко, Л. О. Кияновська, О. І. Козаренко та ін. феномен Мелосу тлумачать як силу мелодичної напруги, енергію розвитку музичної думки, втіленої через інтонацію. Поняття *Логосу* і *Мелосу* уособлюють типи сприймання, відтворення і естетичного ставлення до дійсності, де

вербальне розуміється як структуроване, конкретизоване у словесних знакових формах начало, а *музичне* – як чуттєво-емоційне, підсвідоме, властиве невербальній комунікації. Розуміння природи творчого мислення Г. С. Сковороди порушує питання взаємовідношень між словом-Логосом і музикою-Мелосом у їх синергетичному взаємовпливі, адже філософію він сприймав як «найдосконалішу музику». Це може стати певним ключем для розуміння процесів осягнення різних видів діяльності мислителя і музиканта, які були взаємопов'язані, а також створити можливості для впровадження в навчальну практику сучасні музичні інтерпретації доробку Г. С. Сковороди. Охоплення величезного за змістом і смисловим наповненням доробку Г. С. Сковороди дає можливості визначити два провідних типи взаємодії слова і музики як вияв ефекту синергії. *Першим* із них постає поєднання слова як вербально-понятійного компонента з музикою як мистецтвом звуків у виконавській, педагогічній і композиторській практиці. *Другим* – вплив музичного мистецтва на літературно-філософську творчість.

Музична діяльність Г. С. Сковороди була пов'язана з чинником слова, тривала протягом усього його життя і містила багато складників. У таблиці № 1 «Види музичної діяльності Г. С. Сковороди» наведено паралелі між його виконавською, музично-педагогічною та композиторською видами діяльності.

Таблиця 1

Види музичної діяльності Г. С. Сковороди

<i>Музично-виконавська і музично-педагогічна діяльність Г. С. Сковороди</i>	<i>Композиторська діяльність Г. С. Сковороди</i>
хорист церковного криласу, студентського хору, колективу Придворної співацької капели, заспівувач у хорі, учитель співу, диригент	автор музики церковних гімнів літургійного призначення; циклу «сковородинівських» наспівів, херувимських пісень партесної традиції

установник богослужбового хору	укладач вокально-хорових вправ
учитель музики і співів	укладач музично-дидактичних вправ
виконавець власних пісень, ансамбліст	автор музики кантів, псалмів, пісень-романсів соло і з супроводом на музичних інструментах
виконавець на музичних інструментах – траверс флейті, скрипки, бандурі, кобзі, клавесині, органі, гусях, сопілці	імпровізатор на музичних інструментах

Джерело: складено самостійно

Зміст таблиці засвідчує безпосередність взаємовпливів різних видів музичної діяльності Г. С. Сковороди, опанування різних сфер професійної музичної творчості того часу. Співи соло й у супроводі музичних інструментів, хоровий спів а capella в літургічній і паралітургічній практиці, участь у виконанні вокально-інструментальної музики європейської традиції та оперних виставах, обізнаність із мистецтвом країн Європи, зокрема Австрії, Угорщини, Італії, – усе це засвідчує широту музичного кругозору Г. С. Сковороди. Практика музичного виконання / спілкування / саморозвитку стимулювала Г. С. Сковороду до творення власної музики, до прояву мімезису (грец. *μίμησις* – наслідування, *mimēstkaí* «імітувати»). Музичний доробок його пов'язаний переважно з вокальною і вокально-хоровою музикою, – видами і жанрами, заснованими на синтезі поетичних і музичних форм, із яких частина була канонічного призначення. Відомо, що слово і музика, поєднані в художній цілісності, створюють сумарний прояв ефекту синергії у природний спосіб. Проте в рамках навіть строго церковного канону стають можливими прояви активного творчого начала і це доводять численні «Ірмології» староукраїнської традиції, на яких виховувався Г. С. Сковорода з дитинства. Музичні жанри, засновані на синтезі слова і музики, стали найближчими творчій натурі Г. С. Сковороди. На їхньому прикладі спостерігаємо музично-стильове розмаїття творчості митця від засад давньоукраїнської церковної монодії до інноваційного стильового кроку – жанру пісні-романсу з інструментальним супроводом, який уперше на теренах музичної культури Східної Європи постав як модерна стильова модель. На основі списку жанрів композиторського доробку Г. С. Сковороди, укладеного за принципом хронології (Таблиця 2 «Музичні твори Г. С. Сковороди та їх стильові втілення»), можна переконатись у наявності стильової еволюції у його творчості.

рюють сумарний прояв ефекту синергії у природний спосіб. Проте в рамках навіть строго церковного канону стають можливими прояви активного творчого начала і це доводять численні «Ірмології» староукраїнської традиції, на яких виховувався Г. С. Сковорода з дитинства. Музичні жанри, засновані на синтезі слова і музики, стали найближчими творчій натурі Г. С. Сковороди. На їхньому прикладі спостерігаємо музично-стильове розмаїття творчості митця від засад давньоукраїнської церковної монодії до інноваційного стильового кроку – жанру пісні-романсу з інструментальним супроводом, який уперше на теренах музичної культури Східної Європи постав як модерна стильова модель. На основі списку жанрів композиторського доробку Г. С. Сковороди, укладеного за принципом хронології (Таблиця 2 «Музичні твори Г. С. Сковороди та їх стильові втілення»), можна переконатись у наявності стильової еволюції у його творчості.

Таблиця 2

Музичні твори Г. С. Сковороди та їх стильові втілення

Назви творів	Позначення жанрово-стильових рис
церковні наспіви, які приписують Г. С. Сковороді	церковна монодія
канонічна хорова музика: Херувимські пісні	партесне багатоголосся, гомофонно-поліфонічний модальний стиль
канти і псалми	ансамблеве триголосся, ладова перемінність народної традиції

пісня-романс	сольний спів в інструментальному супроводі, гомофонно-гармонічний стиль
--------------	---

Джерело: складено самостійно

Найпоширенішими з поданого списку жанрів є канти і псалми, які мали на українському культурному ґрунті міцні традиції попередніх епох, про що свідчать редакції «Почаївських богогласників», інші збірки з музикою Д. Туптала (св. Дмитра Ростовського), Є. Славінецького, С. Яворського, Ф. Прокоповича та ін., авторство яких нині доведено (Івченко Л. В., 1990).

Розширення тематики кантів у доробку Г. С. Сковороди пов'язано безпосередньо з його літературно-філософською діяльністю. Намагання наблизити положення свого філософського вчення до людей спонукало автора посилити емоційний вплив засобами музики, що розширило образно-тематичні рамки кантів, їхній музично-жанровий складник. Вияв синергійного фактора у поєднанні феноменів Логоса і Мелоса позначився в піснях-романсах, які засвідчили іншу стильову парадигму музичної форми, що стала кроком уперед у затвердженні новітнього стилю музичного мислення – гомофонно-гармонічного. Функціональна гармонія музичного супроводу в рамках ладу і тональності, інтонаційний малюнок, мелодика колоратурного типу, бінарність ритмічної організації, квадратність тематичної структури позначили нову музично-естетичну якість пісень-романсів. Пісні-романси «Ой ти, птичко жовтобока», «Стоїть явір над горою» стали новим словом у музично-поетичному мистецтві,

започаткувавши вид камерно-вокальної творчості, надавши імпульси для розвитку українського романсового стилю в ХІХ ст. У творчій свідомості Г. С. Сковороди дійство синергії виявилось через «підсилення» вербального фактора музичним. Так само музичні імпульси спричинили появу нових змістовно-тематичних якостей вербального ряду – афористичності, образного символізму, метафоричності мовних зворотів, – того, що посилює внутрішні смисли. Нове змістове наповнення кантів і пісень-романсів пов'язано з філософськими узагальненнями у формі лаконічних поетичних тропів – метафор, зіставлень, паралелізмів («Ой ти, птичко жовтобока, не клади гнізда високо...»); «Стоїть явір над горою, все киває головою, буйні вітри повівають, руки явору ламають...»). Становлення нового типу музичного мислення в композиторській діяльності Г. С. Сковороди зумовило збагачення образно-тематичного змісту літературного тексту. Ефект синергії Логосу і Мелосу спрацював у переході від стилістики барокового канту до пісні-романсу. Його поява на тлі української музичної культури – результат спільної дії складників і засвідчила динаміку процесів створення нової художньо-естетичної цілісності.

У таблиці 3 («Зміст вокальної творчості Г. С. Сковороди») відображено жанрові різновиди його вокальних творів та їхній зміст.

Таблиця 3

Зміст вокальної творчості Г. С. Сковороди

назви	образно-тематичний зміст
«Песнь Рождеству Христову в нищете Его»	урочистий (доксологічний)
«Радуйся, верных озаряющая»	молитовно-зосереджений (евхологічний)

«Ангели, снижайтесь», «Пастыри милы...»	святковий (до Різдва Христового)
«Ах, пішли мої літа»	лірико-філософський
«Про правду і кривду»	морально-етичний
«Ах, поля, поля зелені»	захоплено-пантеїстичний
«Всякому городу нрав і права»	сатиричний
«Ой ти, птичко жовтобока»	символіко-повчальний
«Стоїть явір над горою»	метафорично-філософський

Джерело: складено самостійно

Вплив музичного мистецтва на *літературно-філософську творчість* Г. С. Сковороди дає можливість спостерігати вияв синергії в цьому напрямі як результат взаємодії, взаємодоповнення, взаємопроникнення слова і музики. Із цим тісно пов'язані тексти з «музичними» назвами: «Сад божественних п'єсней», збірники «Пісні та фабули», симфонії тощо. Усе, що пов'язано зі світом музичного мистецтва, – образні, формотворчі, структурні компоненти – засвідчує дію ефекту синергії між словом і музикою. В образно-поетичній мові позначених творів закодовані музичні значення, символи, які мають підсилювати зміст тексту, його смислові акценти. Як помічає дослідниця Т. С. Шевчук, «особливий інтерес становить музична топика «Саду божественних п'єсней»... Лексема «пісня» згадується в контексті зображення того духовного піднесення і замишування, що відчувають виконавці пісень, присвячених народженню Сина Божого... У іншому випадку ця лексема набуває більш філософського звучання, адже автор уподібнює пісні людське життя, виокремлюючи категорію Добра як спільну характеристику гарної пісні і гарного життя...» (Шевчук Т. С., 2011, с. 27–28). Дослідниця наголошує на значенні концептів «глас» і «хор», і це не випадково, оскільки глас – це кодифікована система ладово-інтонаційних зворотів літургійного співацького кола, а хоровий спів – це фундамент української

культурної традиції. Цей приклад засвідчує синергію на рівні кодифікації літературно-філософського тексту.

У ролі музичної топика поряд із сакральними символами виступає, зокрема концепт «птаха» і відповідні конкретні образи («жайворонок», «соловейко» у пісні 13, «птичко жовтобока» у пісні 18, найбільше їх у пісні 13 «Ах поля, поля зелені» (Шевчук Т. С., 2011, с. 29). Іntenції відтворення пташиного співу, його імітації (птаха «сверчит», «свистит», «свищет») створюють атмосферу піднесеності, тобто активують енергію звукового поля художньої реценції, а також створюють натяки на алюзії з райськими співами. У цьому разі синергійний ефект виявляє себе в доповненні вербальних образів сонорними (звуковими).

Використання автором ефекту заго-стрено-емоційної взаємодії слова і музики в літературно-філософському доробку Г. С. Сковороди націлено на створення вербального тексту нової якості і сприятиме емоційній насиченості образно-смыслового навантаження. Так, його літературний дебют у жанрі прози (діалог «Наркіс», 1771 р.) завершується розділом «Симфонія, сиречь согласіе священних слов». Він складається зі вступу, виступу хору і чотирьох окремих симфоній. Паралелі між музичним жанром симфонії і твором Г. С. Сковороди підтверджують, що «музичну основу його симфоній складають художні варіації на тему біблійних псалмів із

намаганням відтворити дух і мелодію їх виконання в контексті доведення автором основних положень своїх естетико-філософських поглядів» (Шевчук Т. С., 2011, с. 33). Вияв явища синергії між словом і музикою в симфоніях Г. С. Сковороди зумовлений намаганням автора відтворити через вербальні засоби особливості мовленнєвого виконання й мелодизм церковних співів.

Можливості використання спадщини Г. С. Сковороди в компетентнісно-діяльній проєкції в сучасному інтегрованому навчанні набувають теоретичного і практичного значення. Створення синергійного ефекту на ґрунті міждисциплінарної художньо-педагогічної комунікації передбачає досягнення якісно нового сумарного результату. Формування компетентнісного складника як результат осягнення творчої діяльності Г. С. Сковороди сприяє створенню інтегративних проєктів, де література і мистецтво музики взаємодоповнюють одне одного, перебувають у комплементарних зв'язках, сприяють новій якості викладання. На цьому шляху важливо використати інтерпретаційні можливості художнього тексту, як літературного, так і музичного. Мелос пісень-романсів Г. С. Сковороди та Логос його слова надають поштовхи для їх інтерпретацій, тлумачень, музичних обробок із залученням можливостей синтезаторів, комп'ютерної музики тощо. Поняття синергії, що входить у сферу компетентнісно-діяльнісного підходу, у художньо-педагогічній практиці набуває перспективного значення у проєктах учнів, завданням яких може слугувати побудова асоціативних образів, навіяних літературними та музичними текстами Г. С. Сковороди. Компетентнісно-діяльнісним аспектом інтегрованого навчання з урахуванням явища синергійного впливу постає ознайомлення з музичними творами українських композиторів на тексти Г. С. Сковороди, зокрема: хоровий концерт «Сад божественних пісень» І. Ф. Карабиця, хорова симфонія «Узнай себе» О. С. Щетинського, цикл «*Temnere Mortem*» Леоніда Олександровича Грабовського. Перспективним із по-

гляду художньої рецепції вважаємо репертуар сучасного українського гурту «Хорей козацька», який виконує канти і псалми Г. С. Сковороди в автентичній манері.

Ефект синергії, що виникає на ґрунті поєднання Логосу і Мелосу, є одним із чинників формування інтегрованого змісту уроку. Це шлях до інтегрованого сприймання, відтворення й рефлексії. Використання ефекту синергії як психологічно-мистецького феномену сприятиме формуванню емоційно-ціннісного ставлення до художнього тексту. На матеріалі доробку Г. С. Сковороди виникають широкі можливості використання компетентнісно-діяльнісного підходу інтегрованого навчання з урахуванням позначеного явища. На цьому напрямі можливо виконувати творчі завдання, зміст яких здатний до варіантності й модифікацій, наприклад:

- добирання та компонування музичного супроводу (запозиченого з медіаресурсів або власного) до літературних творів Г. С. Сковороди, що сприятиме посиленню емоційного сприймання вербального тексту та вияву феномену синергії;
- створення буктрейлера, відеоролика, відеокліпу за текстами Г. С. Сковороди з музичним оформленням для підкреслення емоційно-сміслових деталей тексту – як можливість моделювати ефект синергійного впливу;
- інсценізація фрагментів сквородинівських діалогів (за вибором учасників) із використанням мелодекламації як динамічної музичної форми для посилення синергійного ефекту;
- створення медіаресурсу музичних творів Г. С. Сковороди в сучасному виконанні для аналізу виявів ефекту синергії;
- ознайомлення з музичними творами сучасних композиторів

за текстами Г. С. Сковороди з метою знаходження емоційно-впливових фрагментів як вияву феномену синергії;

- аналіз сучасних інтерпретацій пісень Г. С. Сковороди під кутом зору взаємодії в них слова і музики з погляду створення синергійного ефекту.

Висновки та перспективи дослідження проблеми.

Синергія слова і музики в спадщині Г. С. Сковороди – це потужний простір інтелектуального та духовно-творчого осягнення, у якому яскраво позначено безліч конотацій із мистецтвом музики. Використання категоріального апарату філософії музики, зокрема понять Логос і Мелос, порушує проблему художньої рецепції текстів Г. С. Сковороди як модусу синергійного впливу, а також розуміння й відтворення глибинних смислів спадщини філософа і музиканта в компетентісно-діяльнісній проєкції. Цьому сприяють типи взаємодії слова і музики як вияви ефекту синергії, що діють у різних жанрах його творчості і на різних рівнях, а саме:

- вияв ефекту синергії Логоса і Мелоса в жанрах літургічної і паралітургічної практики Г. С. Сковороди (кантах, псалмах);
- реалізація фактору синергії через підсилення ролі Мелосу (у піснях-романсах Г. С. Сковороди);
- використання синергії Логоса і Мелоса в процесі інтерпретації філософських творів Г. С. Сковороди;

- створення емоційно-образних аналогій, алюзій та інших збігів літературних текстів Г. С. Сковороди та їх різних музичних аналогів;

- здійснення компетентісного підходу як синергії сприймання та художньої рецепції сучасних музичних інтерпретацій текстів Г. С. Сковороди (виконавцями і композиторами).

Матеріал розвідки свідчить про широкі можливості імпульсів синергії слова і музики як вагомого фактора розуміння та використання спадщини Г. С. Сковороди в компетентісно-діяльнісній проєкції інтегрованого навчання. Це передбачає залучення методів компаративістики, евристики, проєктної, дослідницької діяльності для реалізації підходів до заглиблення у феномен синергії.

Перспективи дослідження вбачаємо в опануванні значної кількості текстів Г. С. Сковороди, тематично пов'язаних із музикою. Знаково-символічна система його творів націлена на людську свідомість, намагання дійти до Серця – ключового концепту сквородинівської філософії. У цьому напрямі самостійним аспектом дослідження може стати комплексне використання методологічних підходів – контекстного, семіотичного, інтерпретаційного, інтегрованого та методів навчання (пояснювального, ілюстративного, евристичного, дослідницького, інтерактивного), що дасть можливість усвідомити Логос і Мелос Г. С. Сковороди в системі знань про культуру та довести їхнє практичне значення через вияв синергії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бакай С. Ю. Музика як засіб духовного розвитку особистості в просвітницькій діяльності Г. С. Сковороди на Слобожанщині / С. Ю. Бакай // Педагогіка та психологія: Зб. наук. праць. – Харків : ХДПУ, 2001. – Вип. 19. – Ч. 1. – С. 23–27.
2. Білова Н. К. Синергетичний підхід як методологічний концепт музично-педагогічних досліджень / Н. К. Білова // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. Випуск 3 (128). Одеса, 2019.

С. 134–142. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-19>

3. Гриценко І. В. Музика в житті та творчості Григорія Сковороди / І. В. Гриценко // Перспективні досягнення сучасних учених: освіта і виховання, фізичне виховання і спорт, філософія, література і лінгвістика, культура і мистецтво, юриспруденція : монографія // авт. кол. : Ю. П. Олексин, А. М. Кух, А. В. Макаренко і др. – Одеса : 2017. – С. 117–126. – Режим доступу: <https://www.sworld.com.ua/simpoz9/53.pdf>.

4. Єргієв І. Д. Виконавська синергія як основний системоутворюючий елемент артистичного універсуму / І. Д. Єргієв // Методологія, теорія і практика музичного виконавства / Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського. Вип. 107. – К. – НМАУ, 2001. – С. 28–40.

5. Івченко Л. В. Український кант XVII–XVIII століть / Л. В. Івченко. – (Український кант XVII–XVIII століть. Упор., вступна стаття і прим. Л. В. Івченко). – К. : Муз. Україна, 1990. – С. 3–10.

6. Кисла С. В. Синергія Мелосу і Логосу у циклі романсів Юрія Шапоріна на тексти Олександра Пушкіна 1934–1937 років / С. В. Кисла // Сіверщина в історії України. Вип. 6. – Глухів, 2013. – С. 481–484. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/74901?show=full>

7. Лукьяненко Д. В. Поема-симфонія «Сковорода» П. Г. Тичини: динаміка образу / Д. В. Лукьяненко. – Българска україністика, брой 3, 2013, с. 37–52. – Режим доступу: http://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah_3.pdf

8. Олійник Л. С. Музичний світ Григорія Сковороди / Л. С. Олійник // Музика. Український Інтернет-журнал. – 25 січня, 2018. – Режим доступу: <http://mus.art.co.ua/muzychnyj-svit-hryhoriya-skovorody/>

9. Повна академічна збірка творів Г. С. Сковороди. – Режим доступу: https://shron1.chtyvo.org.ua/Skovoroda/Povna_akademichna_zbirka_tvoriv_zbirka.pdf

10. Синергетика. Вікіпедія. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

11. Словник іншомовних слів. – Режим доступу: <https://www.jnsm.com.ua/sis/pro.shtml>

12. Шевчук Т. С. Музичний код творчості Григорія Сковороди / Тетяна Шевчук / Слово і Час. – 2011. – № 5. – С. 24–35. – Режим доступу: <https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/774/567https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-muziki-yak-nova-filosofska-distsiplina-postmetafizichni-perspektivi/viewer>

THE SYNERGY OF WORD AND MUSIC IN THE HERITAGE OF HRYHORII SKOVORODA: THE COMPETENCE ASPECT OF INTEGRATED LEARNING

Petrenko Olha,

Ph.D. in Art, Docent,

member of the National Union of Composers of Ukraine

Department of Theory and Methods of Language,

Literature, Art and Aesthetic Education

Mykolaiv In-Service Teachers Training Institute

4-a Admiralska Street, 54001, Mykolaiv, Ukraine

olha.petrenko@moippo.mk.ua

The investigation has raised the problem of the relationship between words and music in the legacy of Hryhorii Skovoroda, a famous Ukrainian philosopher, theologian, teacher, poet and musician. The connection between literary words and music as cultural phenomena as

well as artistic consciousness is raised. In the work of Hryhorii Skovoroda this connection is perceived and has a synergistic effect.

Drawing parallels between his literary and musical work will contribute to the understanding the interaction of two types of human communication, verbal and non-verbal.

Thus, the purpose of the article is to reveal the relationship between words and music in the works of Hryhorii Skovoroda which manifests the synergy, generates new meanings and becomes a competence-based component of integrated education.

The formation of a new musical thinking is determined in his creativity. The synergy of Logos and Melos worked in the transition from the baroque style to the romance song.

The synergy of words and music in the legacy of Skovoroda is a powerful space of intellectual and spiritual-creative understanding, and there many connotations within music are clearly marked. The use of the philosophical music categories, in particular, the concepts of Logos and Melos, raises the artistic synergistic influence.

Keywords: competence; integrated learning; legacy of Skovoroda; music; synergy; word.

REFERENCES

1. Bakai, S. Iu. (2001). Muzyka yak zasib dukhovnoho rozvytku osobystosti v prosvitnytskii diialnosti H. S. Skovorody na Slobozhanshchyni [Music as a means of spiritual development of the individual in the educational activity of H. S. Skovoroda in Slobozhanshchyna]. *Pedahohika ta psykholohiia*, 19, ch. 1, 23–27. Kharkiv: KhDPU (ukr).
2. Bilova, N. K. (2019). Synerhetychnyi pidkhid yak metodolohichnyi kontsept muzychno-pedahohichnykh doslidzhen [Synergistic approach as a methodological concept of music-pedagogical research]. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrajns'koho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*, 3 (128), 134–142. DOI: <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-19> (ukr).
3. Hrytsenko, I. V. (2017). Muzyka v zhytti ta tvorchosti Hryhoriia Skovorody [Music in the life and work of Hryhoriy Skovoroda]. In Yu. P. Oleksyn, A. M. Kukh, A. V. Makarenko y dr. *Perspektivnye dostizhenija sovremennykh uchenykh: obrazovanie i vospitanie, fizicheskoe vospitanie i sport, filosofija, literatura i lingvistika, kul'tura i iskusstvo, jurisprudencija*. Odessa, 117–126. Retrieved from: <https://www.sworld.com.ua/simpoz9/53.pdf> (ukr).
4. Ierhiiev, I. D. (2001). Vykonavska synerhiia yak osnovnyi systemoutvoriuiuchy element artystychnoho universumu [Performance synergy as the main system-forming element of the artistic universe]. *Metodolohiia, teoriia i praktyka muzychnoho vykonavstva*. *Naukovyi visnyk NMAU imeni P. I. Chaikovskoho*, 107, 28–40. K. – NMAU (ukr).
5. Ivchenko, L. V. (1990). *Ukrainskyi kant XVII–XVIII stolit* [Ukrainian cant of the 17th–18th centuries]. K.: Muz. Ukraina, 3–10 (ukr).
6. Kysla, S. V. (2013). Synerhiia Melosu i Lohosu u tsykli romansiv Yurii Shaporina na teksty Oleksandra Pushkina 1934–1937 rokiv [Synergy of Melos and Logos in Yuri Shaporin's cycle of romances based on the texts of Alexander Pushkin, 1934–1937]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy*, 6, 481–484. Hlukhiv. Retrieved from: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/74901?show=full> (ukr).
7. Lukianenko, D. V. (2013). Poema-symfoniia «Skovoroda» P. H. Tychyny: dynamika obrazu [Poema-symphony «Skovoroda» by P. H. Tychini: the dynamics of the image]. *Vълharska ukrajnystyka*, 3, 37–52. Retrieved from: http://www.bgukrainistika.com/widgets/Filemanager/uploads/anon/Almanah_3.pdf(ukr).
8. Oliinyk, L. S. (2018). Muzychnyi svit Hryhoriia Skovorody [The musical world of Grigory Skovoroda]. *Muzyka. Ukrainskyi internet-zhurnal*. 25 sichnia, 2018. Retrieved from: <http://mus.art.co.ua/muzychnyj-svit-hryhoriya-skovorody/> (ukr).

9. Povna akademichna zbirka tvoriv H. S. Skovorody [Complete academic collection of works by H. S. Skovoroda]. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Skovoroda/Povna_akademichna_zbirka_tvoriv_zbirka.pdf (ukr).

10. Shevchuk, T. S. (2011). Muzychnyi kod tvorchosti Hryhoriia Skovorody [The musical code of Hryhoriy Skovoroda's work]. *Slovo i Chas*, 5, 24–35. Retrieved from:

<https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/774/567>

<https://cyberleninka.ru/article/n/filosofiya-muziki-yak-nova-filosofska-distsiplina-postmetafizichni-perspektivi/viewer> (ukr).

11. Slovnyk inshomovnykh sliv [Dictionary of foreign words]. Retrieved from: <https://www.jnsm.com.ua/sis/pro.shtml> (ukr).

12. Synerhetyka. Vikipediia [Synergetics.]. In Wikipedia. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (ukr).